

Kroz Hercegovinu dio I.

Autor Administrator

Malena mjesta srca moga

... Granicu prelazimo u Vinjanima Donjim. I s jedne i s druge strane samo mahanje rukom i pozdrav: "Sretno". Granice su da se pređu, pjeva fra Šimun Šito Ćorić. Ova granica siječe živo hrvatsko tkivo. Koliko je samo mladih života u domovinskom ratu izgubljeno u nadi da te granice više neće biti? Koliko razočarenja? U Sovićima Pero je malo odrijemao u autu, pa smo se sačekali u Grudama. Ksenija je htjela posjetiti trgovački centar, ali to nisam ozbiljno shvatio. Možda se malo i naljutila ...

* * *

Polazak u dovoreno vrijeme, sedam sati ujutro. Sunce je već visoko poskočilo. Ostavljamo prelijepu pakošanku rivu s koje nas ispraeo ozbiljni portret našeg junaka Ante Gotovine koji već treću godinu u haškoj uznici plaća našu slobodu. Jesmo li to zaslužili? Ponovo na okupu staro društvo - Lj. i ja, te naši prijatelji Ksenija i Zvonko. Cilj: odiseja po Hercegovini. Sat vremena vožnje po najboljoj autocesti i već smo preko staroga triljskog mosta na rijeci Cetini. U debeloj hladovini ispred stare kamene kuće uređene u lijepu gostionicu, ispod guste krošnje kestena, čekaju nas Pero, Branka i Ana. Oni su krenuli iz svog Driševa gdje su s prijateljima Grbinima proveli desetak zabavnih kišnih dana.

Prije daljeg putovanja

- najkraće upoznavanje: svi smo Zagrepčani po osjećajima koje negujemo prema gradu za kojega smo životno i sudbinski vezani, ništa manje od Milčeca s Bukovca, ili velikog gradonačelnika Bandića iz Mamića, ali s duboko utisnutom memorijom prvih koraka uenjenih po ravnici slavonskih Andrijevac (Zvonko, profesor koji je odgojio generacije naših umara), po gajevima Dubravica kod Skradina (Ksenija, bez koje njen Zvonko ne bi bio to što jest), po krčmama Driševa (Pero, naš umar, koji je najzaslužniji da od zagrebačkih naših nema ljepših), po najljepšim podsljemenskim brežuljcima što se zovu Šestine (Branka, profesorica umjetnosti), te po najljepšim našim i proplancima mjesta koje stalno gleda prema suncu pa se za to jednostavno zove Prisoje, a pred kojim se sada ljeska najveće umjetno jezero u Europi - Buško jezero (ja A. i moja jedina, cvjetnog imena, Lj., bez koje ne bi ni bilo ove "Odiseje").

Ostavljamo iza sebe opjevano Sinjsko polje
s pogledom na Cetinu koja nedaleko zamièe u uskom kanjonu, iznad kojega visoko gore bdije
poput ptice sitna silueta crkvice.
Rastuži me pomisao na lijepoticu Kristinu i njaru iz ovog kraja, kojoj
neshvatljivo Zlo u ovim prostorima ljepote,
dobra i mira zaustavi životnu
pjesmu. Dobrom magistralnom cestom
prolazimo pitomim krajem, pozdravljamo Èaporice, Ugljane (sjetim se
pokojnog prijatelja Ivana Vukadina koji se toliko veselio kad bi sa svojom
Milom svakog ljeta iao u svoje rodno
selo), zatim Konte, Cilige i mnoge
druge, pa Cistu Provo, Lovreæ i evo nas u Imotskom.

Imotski

O Imotski, Imotski! to je to i to ti ima; a druga mjesta
nemaju? Otkud ta vitalnost i žilavost tvoja i tvoje djece? I snalažljivost i domi;ljatost
i mudrost? I ponos? ;ta bi bila
Hrvatska bez tvojih ljudi? Bez Ujeviæa i Tina i Mate, bez Vlade Gotovca, bez Mate Marasa, Ivana Raosa, Petra Gudelja,
Milana Ivko;æa, Josipa Joviæa? Bez Antuna Vrdoljaka? Bez doktora Petra Jukiæa iz slavni Runoviæa koji
je na svoj naèin neumorno radio na pobol;anju
demografske slike umiruæe
Hrvatske? Bez Ike Bitange koji sam
samcat na malom jedrenjaku, onako od;ale preplovi Atlantik. I bezbroj drugih
znanih i neznanih. Gdje god bili da bili vi ste vi - ponosni, svoji, Imoæani.

{moszoomthumb imgid=675 itemid=35 caption=(Skaline u
Imotskom)}

(...) Na sedmera vrata
dođe i prođe sve imotsko: Sunce i Mjesec, jata ptica selica i zvijezda, vjetri
i oblaci, vuci i poskoci, munje i vile, zemaljske i podzemaljske vode. Dođu i
prođu ljudi (...) pi;e Petar Gudelj u poemi Vrata od Imote.
(...)Ako si odlueio u nju doputovati, u njoj se roditi, u njoj umrijeti, kako
æ; naæi Imotu? Kako su je tisuæama godina nalazile divlje guske i ždrali? Na
pola svoga nebeskoga puta, između modrog i bijelog polarnog leda i Modrog i
Bijeloga Nila, ugledali bi Modro i Crljeno jezero, Prolo;ko blato i zajezerano
Imotsko polje, cijelo pretvoreno u blato i zvano Blatom, zalepr;ali velikim
krilima između okopoljskih brda i sela, prosuli miris polarnih predjela,
polarnih zvijezda. Na prostranim i mekim krilima donosili prostrane i meke
polarne snjegove. U ta vremena divljih gusaka i ždrala, u Imoti zapadali duboki
snijezci, pa su Imotsku krajinu mogle prelijetati samo divlje guske i ždrali.
Mogli je pretræavati samo vukovi-duhovi. Vile i vilenjaci. I mladi, viloviti
Imoæani (...)

Pronađite cijelu poemu na ovim stranicama , ili otvorite <http://www.imotski.net/put.html>

Prvi cilj: Modro i Crveno jezero. Lako nalazimo put kroz središte grada. Ja i Lj. smo tu doma, a našim prijateljima je prvi put. Svi smo zadivljeni. Zastranuju ljepota. Duboko dolje modri dragulj jezera iznad kojega se izdižu strme litice. Od jezera puca pogled na cijelo imotsko polje sa svojim livadama, vinogradima i umarcima, dok na horizontu prema moru gospodari grandiozno Biokovo. Oprezno se spuštamo prema jezeru lijepo uređenim puteljkom, ali samo kratko. "Lako je dolje, ali kako nazad" i se gospodin iz susjedne grupe. Za ovaj put dosta, drugi put ćemo dalje. Oko staze na strmini prema kamenoj kuli iznad nas ledina osuta kukurijekom i ponekim kaktusom. U zraku mirisi bora i smilja. Ja i Ana snimamo...Valjda ćemo i uspjeti. Provjerite u Galeriji MS. "Zašto se malo zna o ovim ljepotama? Zašto se više ne piše o tome? Zašto se to bolje ne prezentira turistima? Zašto se ne naplaćuju ulaznice?" razmišljaju naši prijatelji. Ja se pokušavam sjetiti legende o nastanku jezera, o Gavanu koji je tlačio svoje ljude pa ga je Bog kaznio i dvori mu se propuntali. Pripremaju se za ovaj put pretraživao sam malo na velikoj mreži i nešto izdvojio, ali u vremenskom tjesnacu nisam stigao isprintati. da pročitam prijateljima.

{moszoomthumb imgid=663 itemid=35}

(...) Vrlo blizu Imotskoga, uza sam rub gradišta, nalazi se Modro jezero. Narod mu je dao ime zbog modre boje njegove vode. Modro jezero ima oblik bubrega. Duži mu je promjer sjeveroistok-jugozapad (oko 800 m). Širina koleba od 250 do 400 m. Dubina ponikve mjerena je više puta jer se do površine vode lako dolazi lijepo gradjenim puteljkom. Prije nego se rekne o dubini, treba naglasiti da je obod otvora ponikve nagnut te je prema najnovijim mjerenjima južni najniži 386 m nadmorske visine, a sjeverni najviši 527,7 m nad morem. Dno je najniže točka, na koti 239 i 241 m. Prema tome, dubina je ponikve od najviše točke oboda do najniže točke 288,7m (527,7 - 239 = 288,7) a od najniže točke oboda do najniže točke dna 147m (386-239=147). Razina vode penje se za nekoliko dana obično do 329 m nadmorske visine(...)

(...) Oko 1 km podalje od grada, u sjeverozapadnom pravcu, nalazi se drugo imotsko jezero - Crveno. Ovo je ime dobilo po crvenkastim stijenama koje čine obod jezera. Okruglo je kao neki orijentir zdenac pa se čini da je umjetno. Obod mu je, kao i u Modroga, također nagnut od sjevera prema jugu. Sjeverni ima nadmorsku visinu prema koti 522,9, južni na 425,4 m. Najniže je točka dna bila na koti 4,1 m. Prema tome, dno Crvenog jezera nalazi se samo oko 4 m nad razinom mora. Najveća je izmjerena dubina vode za nižeg vodostaja bila 250,5 m, a najveća izmjerena dubina ponikve, tj. razmak između najviše točke oboda i najniže točke dna 518,8 m, dok je najmanja, tj. razmak između najniže točke oboda i najniže točke dna 421,3 m. Duži promjer otvora iznosi oko 300 m, kraci oko 200.(...)

detaljnije <http://www.imotski.net/cj.html>

Nakon obilaska jezera, puni dojmova vraćamo se u grad. Ispred lijepe franjevačke crkve srećem kolegicu s posla i na trenutak se vraćam problemima koje sam upravo uspio potpuno potisnuti.

Skrušeno ulazimo u praznu crkvu,
uglavnom turistiški razgledamo monumentalne plohe i volumene, klanjamo se pred
kipovima bl. Djevice Marije i sv. Ante, poneko se uspjeva na trenutak
preпустiti kontemplaciji. Brzo
završavamo s našom molitvom i uskim bijelim kamenom poplošanim ulišicama nastavljamo prema centru
grada. Tipišena
mediteranska arhitektura. Kao da si u Makarskoj, ili u Splitu, ili u Šibeniku.
Na momente kao da vjetriše donese miris mora . Ili je to samo dojam.

Na središnjem trgu šivost. Sve terase pune. Kao i u Zagrebu.
Sreše više znanaca koji su kao i mi
iskoristili mogušnost spajanja neradnih dana i vikenda za putovanje. Na
sjevernoj strani trga prema skalinama zamišljeni Ujeviše pod klobukom i
ograšem. „Kako je teško biti slab.... i biti star, a biti mlad....“
Pronalazimo stol pod suncobranom i prepuštamo se ušivanju u „æakulama“. Pridušuje nam se moj
kolega Imošanin doktor
Meter koji se brine o zdravlju ovoga svijeta i potsješ nas na prednosti i slabe strane šivota u malom mjestu.
Svi se slašemo da bi društvo trebalo
promijeniti odnos prema periferiji, ili onome što se zove provincija; moše se
govoriti samo o provinciji duha, jer
više provincije ima u metropoli nego
u samoj zemljopisnoj provinciji; ulagati više u škole,
u ekonomiju, u kulturu, u sport, osmisлити poreznu politiku koja bi pogodovala
onima koji ostaju u malom mjestu, kao što se to veš radu u zapadnim zemljama, i
mnogo toga bi bilo i bolje i ljepše i manje bi bilo problema.

Moji šumari svugdje imaju svoje kolege, pa i ovdje u
Imotskom. Jedan takav, fini mladi gospodin
odvede nas do „Zdilara“ u Prološcu. Pristojan rušak, u hladovini terase uz šubor
Vrlike, šiju hladnu, zelenu vodu skrivaju
i miluju grane niza tušnih vrba. Tu bi moralo biti riba i rakova
kao u slišnoj ponornici Šujici malo sjevernije od Imotskog. Ksenija je na šelu
stola. „Na tom je mjestu sjedio predsjednik Tušman“ otkriva nam naš šumar
šivko, na što se ona ponosno osmijehne.
Dogovaram smještaj u Mešugorju kod
„Stankele“ i polako krešemo naprijed.

Vinjani Donji

Granicu prelazimo u Vinjanima Donjim. I s jedne i s druge
strane samo mahanje rukom i pozdrav: „Sretno“.
“Granice su da se prešu“, pjeva fra Šimun Šito Æoršæ. Ova granica siješe
šivo hrvatsko tkivo. Koliko je samo mladih šivota u domovinskom ratu izgubljeno
u nadi da te granice više neše biti? Koliko razošarenja? U Sovišima Pero je malo odrijemao u autu, pa
smo se sašekali u Grudama. Ksenija je htjela
posjetiti trgovaški centar, ali
to nisam ozbiljno shvatio. Mošda se malo i naljutila. Kasnije doznajem da bi kupila peku. Jednostavno sam produšio jer mi
se šinilo da
bi se previše zadršali. I u Zagrebu vrlo rijetko idem u te velike centre. Predlašem

da prošetamo malo mjestom i da posjetimo veliku lijepu crkvu na uzvisini, međutim, to zbog umora, to zbog ljutnje, nitko ne želi iz auta. Nastavljamo dalje lijepim, pitomim, dobro naseljenim krajem i veæ smo u širokom brijegu.

Široki Brijeg

Zadnji put sam tu bio pred više od 20 godina. Prije rata. Gotovo ga ne prepoznajem. Nekad mali gradiæ s nekoliko redova kuæa oko rjeice Lišice, a sada je to pravi, veliki grad u kome se nije lako snaæi. Jedino je isti ostao brijeg sa crkvom, samostanom i kolom koji dominiraju nad cijelim gradom. Morali smo se malo raspitivati i kružiti dok smo pronašli put prema crkvenom kompleksu na brijegu.

{moszoomthumb imgid=685 itemid=35 caption={}}

Crkva BDM Široki Brijeg

Monumentalna crkva – franjevaèki samostan Uznesenja BDM sa dva tornja, sve napravljeno od fino klesana kamena, sa lijepo uređenim platom ispred u kojega se istièe kitnjasti hrast pod kojim su prvi franjevci govorili sv. misu dok su bili bez kruva i krova. Èitamo da je temeljni kamen postavljen 23. srpnja 1846. i da, samostan postaje kolijevkom Hercegovaèke franjevaèke provincije Uznesenja BDM. U pozadini jednako lijepe zgrade gimnazije i konvikta, koje franjevci podižu 1900. i 1912. i 1924. godine, znalaèki organizirani perivoj na rubu kojega prema panorami lijepoga grada utonula u zelenilo dominira monumentalni kip fra Didaka Buntiaæa. Uz izgradnju franjevaèkog kompleksa pomalo je rastao i gradiæ oko rijeke Lišice. Razvoju grada i je u prilog i intenzivna eksploatacijom boksita

(...Kroz širokobriješku gimnaziju prošlo je više od èetiri stotine ðaka od kojih je tek njih osamdesetak uèilo za fratre. Svi su se ostali spremali za ostala životna zvanja, a fratarska im je gimnazija bila jedinom prilikom kako izaæi iz bijede, nepismenosti i zaostalosti koja je zahvatila Hercegovinu. U ovoj su se gimnaziji kolovali ðaci iz Dalmacije i Slavonije. Samostan s gimnazijom, kao i Hercegovaèka franjevaèka provincija, nastali su za vrijeme turske vladavine preživjevši mnoge ratove i režime. No dolaskom partizana 1945. na Široki Brijeg i uspostavom komunistièke Jugoslavije obilježen je gimnazijski krvavi završetak. (...)Dana 7. veljaèe 1945. partizani su ubili 12 fratara, spalili ih i zatrpali u ratnom skloništu u samostanskom vrtu. Tijela su im 1971. ukopana u crkvi na širokom brijegu. (...) Od 66 ubijenih hercegovaèkih franjevac (koncem II. sv. rata) njih je 34 službovalo u širokobriješkom samostanu. (...) Mjesta muèenja, ubojstva i grobovi njih dvanaestorice do danas su nepoznati(...) fra Ante Maria, Stopama pobijenih

Ime fra

Didaka Buntiaæa povezano je s akcijom spašavanja velikog broja hercegovaèke djece od sigurne smrti od gladi koja je u to vrijeme muèila Hercegovinu. On je organizirao odvođenje djece, njih preko 17000, u ravnu

Slavoniju u kojoj nikada nije bilo gladi, i rasporedio ih po obiteljima, koje su ih mogle i željele primiti. Veliki broj te djece ostao je trajno u Slavoniji i u njoj pustio najdublje korjenje. Dosta godina kasnije pokazat æe se da æe i to biti sudbinski važno za Hrvatsku. Potomci te djece prvi æe ustati u obranu domovine uvijek kada je ona bila ugrožena, a posebno 1991. I danas, ako prođete Vukovarskim vojnièkim spomen grobljem vidjet æete da gotovo svako drugo prezime na križevima i ploèama vuèe svoj korjen iz ovog prvog kršnog zavièaja- Zadro, Sabliæ, Naletiliæ, Barbariæ, Buntiaè isl...

Pomolili

smo se u crkvi na grobu pobijenih, prošetali kompleksom (šteta da je sve drugo zbog blagdana bili zatvoreno), obišli grad ne izlazeæi iz automobila jer je kišilo i uputili se na izvor Lištice. Dragi prijatelji, ako prolazite Širokim, nikako ne propustiti doæi na ovo mjesto. Preljepo: u podnožju grandiozne hridi koja se gubi visko u oblacima snažni buèni izvor koji odmah postaje pravom malom planinskom rijekom koja veselo žuboreæi hita prema svome davno postavljenom cilju- valjda Neretva, pa plavi Jadran, pa.... Posvuda unaokolo bujna vegetacija. Preko drvenog mostiæa prelazimo u lijepi restoran u kojem sam nekad davno prvi put probao Begovu èorbu. Sve je lijepo, uredno, osoblje fino i ljubazno, kava dobra, kao i sve drugo što smo kušali.

Opraštamo

se od Širokog i pravac Međugorje. Put vijugav, malo se odužio. Prolazimo kroz mala poljca, kroz zaseoke, preko malog planinskog prevoja kojemu ne znamo ime, uz vinograde i voænjake. Ksenija, veæ pomalo umorna svaki èas pita: „ Jesmo li na pravom putu? Pitaj nekoga.“ Ja znam da tu ne možemo zalutati, možemo eventualno iæi malo dužim pravcem, ali nakon uèestalih, veæ pomalo paniènih pitanja postajem i ja nesiguran. Ali, nakon što opazih tablu s natpisom Buhovo, znam da smo skoro pred ciljem. Međutim, Ksenija i dalje ne vjeruje. Zaustavljamo se kod benzinske crpke i dobijemo odgovor „Samo naprijed još desetak km.“

A.B.